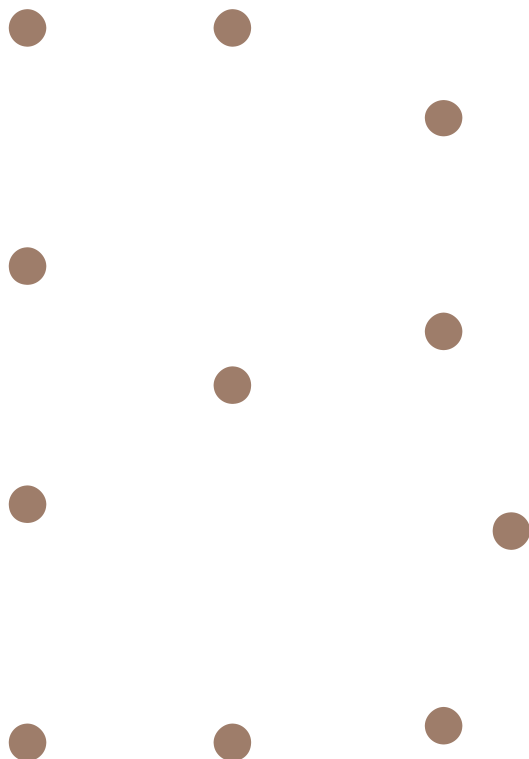

GOUDEN GANZENVEER
IAN BURUMA
2019

UITGEREIKT IN
THE GRAND, AMSTERDAM
25 APRIL 2019

Dit boekje verschijnt ter gelegenheid van de uitreiking van de Gouden Ganzenveer 2019 aan Ian Buruma. Tijdens de bijeenkomst sprak de internationale opiniemaker en veelzijdig auteur met Bas Heijne over zijn band met Nederland. Een verslag van het gesprek is in deze uitgave opgenomen, evenals Buruma's dankwoord en de laudatio die Marcia Luyten namens de Academie De Gouden Ganzenveer uitsprak.

INHOUDSOPGAVE

- Ergens anders was het veel spannender
Portret van Ian Buruma

6

Bibliografie & Onderscheidingen • •

12

- • • Op het juiste moment op de juiste plaats
De uitreiking van de Gouden Ganzenveer

14

Laudatio • • • •
Marcia Luyten

18

- • • • • Vliegende Hagenaar
Dankwoord Ian Buruma

24

Ik ben waarschijnlijk een geweldige aansteller • • • • •
Bas Heijne en Ian Buruma in gesprek

32

De Gouden Ganzenveer 1955-1999 en vanaf 2002

48

De leden van de Academie De Gouden Ganzenveer

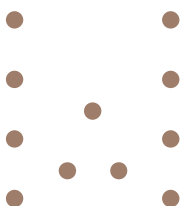
51

De laureaten vanaf 1955

52

Begunstigers

55

Ergens anders was het veel spannender
Portret van Ian Buruma

Waarom wilde hij in 1975 naar het land waar hij zijn carrière als journalist en schrijver aan te danken heeft: Japan? Ian Buruma weet het niet zo goed, schrijft hij in *Tokio mon amour*, zijn memoires over zijn Japanse jaren. Hij had aan de Rijksuniversiteit Leiden van rechten geproefd en daarna een tijdje bij kunstgeschiedenis rondgehangen voor hij uiteindelijk Chinees ging studeren, ook zonder duidelijke reden. 'Het klonk boeiend, het zou op een dag nog wel eens van pas kunnen komen, ik hield van Chinees eten', somt hij op.

Pas door een reeks toevalligheden concentreerde zijn groeiende belangstelling voor het Oosten zich op Japan. Na het zien van de film *Domicile conjugal* (François Truffaut, 1970) werd hij verliefd op het exotische en elegante personage Kyoko. 'Ik wilde ook een Kyoko in mijn leven, misschien wel meer dan één.' In het Mickery Theater in Amsterdam zag hij de toneelgroep Tenjo Sajiki. Dat was zó anders dan alles wat hij ooit had gezien dat hij de bron waaruit de regisseur putte met eigen ogen wilde zien. 'Als Tokio hier maar een beetje op leek, dacht ik, moest ik met het circus mee.' En hij had een Japanse vriendin gekregen: Sumie Tami, die mee zou verhuizen. Jaren later werd zij zijn eerste vrouw.

Het enige wat altijd vast had gestaan, was dat Buruma zijn geboorteland zou verlaten. De zoon van een Nederlandse vader met doopsgezinde wortels en een Joods-Engelse moeder, geboren in Den Haag op 28 december 1951, droomde er zolang hij zich kan herinneren van te ontsnappen uit 'het milieu van mijn jeugd, een wereld van tuinsproeiers, clubdassen, partijtjes bridge en het geluid van tennisballen in de zomer.' Het was er veilig, zeker. Maar ook dodelijk saai. In het Benoordenhout drong het woelen van de wereld nooit door.

Door zijn achtergrond had hij altijd scherp in de gaten gehad hoe beperkt het leven was in die protserige stad die zich een grandeur en deftigheid aanmat die niet bij zijn omvang en status

paste, zoals hij Den Haag genadeloos typeert in *Anglomanie*. Zijn bezoeken aan zijn Engelse familie voerden hem naar een echte grote stad. Zijn grootouders, telgen van de *haute bourgeoisie*, leefden een werkelijk chic leven, Engelser dan Engels, waarbij de Haagse anglofilie bleek afstak. En zijn oom, filmregisseur John Schlesinger, bracht hem in contact met de eigenzinnige wereld van acteurs, kunstenaars en musici.

‘Ik twijfelde er nooit een seconde aan dat het leven ergens anders veel spannender was’, heet het dan ook in *Tokio mon amour*.

Eenmaal in Japan zoog Buruma zich vol met alles wat het land te bieden had. Hij schreef zich in aan de filmacademie van de Nihon Universiteit, maar vulde zijn dagen vooral met zwerven door de stad, onderduiken in subculturen, kennismaken met vrienden van vrienden en het leren van de taal. Hij knoopte al gauw nauwe banden aan met enkele spraakmakende figuren uit de Japanse cultuur van die tijd. Westerlingen als auteur Donald Richie, voor wiens boek over Japanse tatoeages hij de foto’s maakte. En Japanners als de schrijver en theatermaker Kara Juro met wiens Situatietheater hij als danser en acteur op tournee ging.

Zo verwierf hij een diepgravende kennis van een raadselachtige en intrigerende cultuur waar Westerse media vanzelfsprekend veel belangstelling voor hadden. In de tijd vóór de wereldwijde doorbraak van fenomenen als sushi en manga zelfs nog meer dan nu. In 1978 werd Buruma – die al ervaring als journalist had opgedaan met onder meer filmrecensies voor de *Japan Times* en een reportage over zijn tournee voor de *Asahi-graph* – door een Britse krant gevraagd om een complete weekendbijlage te vullen met artikelen over Japan. Dat leidde weer tot het contract voor zijn eerste boek: *Buigzame emoties*.

Toen had hij zijn bestemming gevonden. Hij vulde het alleen niet in zoals vele andere journalisten: door vast te houden aan

een specialisme en deze even veilige als makkelijke manier om aan de kost te komen te koesteren. Buruma vreesde juist dat hij niets meer leerde als hij de komende decennia de finesses van Japan uit zou leggen aan het Westen. Zou hij zich niet gaan vervelen? Hij was ook bang *gaijinitis* op te lopen: een aandoening gebaseerd op de status als buitenlander waaraan hij nooit zou kunnen ontsnappen, zoals hij op pijnlijke wijze had ondervonden.

Daarom zocht hij liever andere horizons op. Zoals hij daarna steeds zou doen, almaar verhuizend tussen Azië, Europa en Amerika.

Sinds zijn keuze voor het schrijverschap heeft Buruma aan de meest uiteenlopende internationale kranten en tijdschriften bijdragen geleverd. Hij was cultureel redacteur van de *Far Eastern Economic Review* in Hongkong (1983-1986), redacteur buitenland bij *The Spectator* in Londen (1990-1991) en hoofdredacteur van de *New York Review of Books* in New York (2017-2018). Maar hij is vooral een vrije schrijver die zijn analyses en beschouwingen over culturele, politieke en historische onderwerpen publiceerde in media als *The New Yorker*, *The Guardian*, *La Repubblica* en *NRC Handelsblad*.

Hij is er de man niet naar om ergens lang te blijven plakken. Hij is een 'passant', zoals hij zichzelf noemt, die er altijd 'tegenwoordig' bij hoorde en buiten viel'. Toen hij bij *The Spectator* in dienst trad – 'een zo karikaturaal Engels blad dat het eerder door anglofielen uitgegeven leek te zijn dan door Engelsen', schrijft hij – beseftte hij bijvoorbeeld al snel dat hij nooit deel uit zou kunnen maken van deze wereld van alumni van Eton en Cambridge. De angst om blunders te maken was te groot. Het aantal botsingen met de wezenlijk andere mentaliteit van deze mensen ook. Dan was het beter om het toneel te verlaten.

Dankzij zijn erudiete en lucide stukken had hij toch razendsnel een naam opgebouwd die overal deuren opende. En anders lag het wel aan zijn stoutmoedige vermogen contact te leggen. Legendarisch is de manier waarop hij in 1985 bij de NYRB binnenkwam. Na een lovende bespreking van zijn *De spiegel van de zonnegodin* in het blad meldde hij zich onaangekondigd bij hoofdredacteur Robert B. Silvers. Zoiets had nog nooit iemand gedaan. Toch kreeg hij een opdracht. En toen het stuk beviel nog een. En daarna nog een en nog een.

Veel beter dan met een vaste baan in de journalistiek, waar commerciële belangen, de signatuur van de redactie en de actualiteit je dwingend voortstuwen, slaagt hij erin zijn bloeiende freelancepraktijk te combineren met een academische positie. Hij bezette tijdelijke leerstoelen aan onder andere het Wissenschaftskolleg in Berlijn, het Woodrow Wilson Center in Washington en St. Antony's College in Oxford. Hij is al sinds 2003 hoogleraar Democratie, mensenrechten en journalistiek aan Bard College in Annandale-on-Hudson, New York. Die combinatie biedt hem genoeg ruimte zijn ongebreidelde nieuwsgierigheid te volgen en daar genoeg research voor te plegen.

De opvallendste eigenschap van veertig jaar schrijven is het brede spectrum dat Buruma's belangstelling beslaat. Dat zie je aan de onderwerpen van zijn beschouwingen voor kranten. Of het nu gaat over het autoritair kapitalisme van China, de parallel tussen de Brexit en het Japan van 1941, de populistische proteststem tijdens de laatste Provinciale Statenverkiezing of de relatie tussen de Amerikaanse president Trump en zijn voormalig advocaat – hij heeft altijd iets zinnigs toe te voegen. Nooit wekt hij de indruk stokpaardjes te berijden.

Nog beter zie je het aan de bibliotheek die hij heeft volgeschreven. Tussen zijn debuut *Buigzame emoties* en zijn recentste

boek *Tokio mon amour*, een journalistiek respectievelijk persoonlijk verslag van zijn Japanse ervaringen, publiceerde hij boeken over de stad Hongkong, het Westen in de ogen van zijn vijanden, de manier waarop religie en politiek zijn verknoopt, de spanningen in de Nederlandse multiculturele samenleving, het China door de ogen van zijn dissidenten en veel meer. En dan blijven de twee romans *De regels van het spel* en *Dromen van China* nog buiten beschouwing.

Daarbij zoekt hij ook in zijn werk zelf de breedte op. Als hij, aangespoord door de ervaringen van zijn vader, in 1945: *biografie van een jaar* schrijft over de manier waarop de betrokken landen na de verwoestingen van de Tweede Wereldoorlog de samenleving opnieuw vorm proberen te geven, beperkt hij zich niet tot de situatie in, zeg, Nederland of Japan. Integendeel. Hij onderzoekt wereldwijd de parallellen en verschillen in de bestrijding van de honger, de morele en praktische wederopbouw en het straffen van de oorlogsmisdadigers.

Dat kan niet anders dan voortkomen uit het karakter waar hij al blijk van gaf toen hij naar Japan vertrok. Zoals hij 45 jaar geleden zijn plots opgekomen fascinatie voor dit land achterna ging zonder helder voor ogen te hebben wat hij daar ging doen, zo is hij altijd de impuls van zijn oploeiende belangstelling blijven volgen tot de uiterste consequentie. Hij laat een onderwerp pas los als hij er alles van weet en, meer nog, het begrijpt in zijn al facetten. En zelfs dan is een eenmaal gewekte interesse voor altijd onlosmakelijk met hem verbonden, zoals Buruma in 1981 bij het einde van zijn eerste buitenlandse avontuur heel goed voorvoelde.

‘Hoewel ik besloot om Japan te verlaten,’ schrijft hij in *Tokio mon amour*, ‘wist ik dat Japan mij nooit zou verlaten’.

• • Bibliografie & Onderscheidingen

BIBLIOGRAFIE

Van Nederlandse uitgaven, tenzij uitsluitend in het Engels verschenen

The Japanese Tattoo (1980, tekst: Donald Richie, foto's: Ian Buruma)

Buigzame emoties: Japanse ervaringen (1981)

De spiegel van de zonnegodin: Japanse zelfportretten (1984)

Gods gruis: een reis door het moderne Azië (1990)

Great Cities of the World: Hong Kong (1991)

De regels van het spel (roman, 1992)

De boom van Herder (Van der Leeuw-lezing, 1993)

Het loon van de schuld: herinneringen aan de oorlog in

Duitsland en Japan (1994)

Oosterse arcadiën (1998)

Anglomanie (2000)

De neoromantiek van schrijvers in Exil (Huizinga-lezing, 2000)

De uitvinding van Japan: 1853-1964 (2003)

Occidentalisme. Het Westen in de ogen van zijn vijanden

(2004, met Avishai Margalit)

De toekomst van China: Chinese dissidenten van Los Angeles tot

Beijing (2005)

Van Japan tot Al-Qaeda: een puristische aanval op het Westen

(Het Benoordenhout-reeks, 2005)

Dood van een gezonde roker (2006)

Conversations with John Schlesinger (2006)
Cosmopolitans (essay ter gelegenheid van de Erasmusprijs, 2008)
Het circus van Max Beckmann en andere essays (2008)
Dromen van China (roman, 2008)
Overal maar niet nergens (Wereldreizigers vroeger en nu-reeks, 2008)
Grenzen aan de vrijheid: van De Sade tot Wilders (essay Maand van de Filosofie, 2010)
God op zijn plaats: het kruispunt van religie en democratie (2010)
1945: biografie van een jaar (2013)
Theater of Cruelty: Art, Film and the Shadows of War (2014)
Wij van na de oorlog (4 mei-lezing, 2015)
Hun beloofde land: mijn grootouders in tijden van liefde en oorlog (2016)
Tokio mon amour: Japanse avonturen (2018)

ONDERSCHEIDINGEN

- 2004 Eredoctoraat in Godgeleerdheid en
Godsdienstwetenschappen, Universiteit Groningen
- 2006 *Los Angeles Times* Book Prize in de categorie Best Current
Interest voor *Murder in Amsterdam*
- 2008 Erasmusprijs
- 2008 Shorenstein Journalism Award, Stanford University
- 2012 Abraham Kuyper Prize for Excellence in Reformed Theology
and Public Life, Princeton Theological Seminary
- 2015 PEN/Diamonstein-Spielvogel Award for the Art of the
Essay voor *Theater of Cruelty*
- 2019 Gouden Ganzenveer

Op het juiste moment op de juiste plaats
De uitreiking van de Gouden Ganzenveer

Eenmaal per jaar komen de liefhebbers van het geschreven en gedrukte woord in de voormalige raadszaal van hotel The Grand in Amsterdam bij elkaar om dat te vieren. We zouden het eigenlijk vaker moeten doen, verzuchtte voorzitter Henk Pröpper van stichting De Gouden Ganzenveer in zijn welkomstwoord. Maar je kunt misschien ook redeneren: de relatieve zeldzaamheid van de bijeenkomst maakt de uitreiking van de Gouden Ganzenveer waarlijk tot een hoogtepunt in het boekenjaar. De overhandiging van de culturele prijs aan Ian Buruma bewees dat. Alle aanwezigen – inclusief talrijke vrienden en familieleden van de laureaat – beleefden een genoeglijke en prikkelende middag.

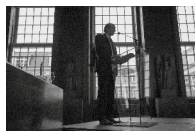
Deze begon bij Pröppers ruimhartige lof voor de auteur wiens werk hem zo heeft verrijkt, zo vertelde hij. De afgelopen weken had hij verschillende titels opnieuw gelezen, of zelfs voor het eerst gelezen. Wat hem trof, somde hij op, was Buruma's vrije geest, studiezin, ondernemingslust, open blik en het steeds opnieuw gezochte gesprek met mensen. Maar ook diens intellectuele moed en de voorbeeldige wijze waarop hij actuele onderwerpen verbindt met geschiedenis, traditie en denken. Door Buruma's diepe inzicht in mensen en samenlevingen was hij in zijn carrière met regelmaat op het juiste moment op de juiste plaats: daar waar de geschiedenis zich voltrekt.

‘Inspirerend,’ vond Pröpper het, ‘zeker in deze tijd, om te lezen over complexe politieke, culturele en maatschappelijke onderwerpen en problemen in aansprekende, levende taal, waar toch een grote eruditie doorheen schemert. Dat is een bijzondere kwaliteit die niet alleen in Nederland zeldzaam is, maar overal ter wereld. En als de wereld iets nodig heeft op dit moment dan is het auteurs als u, die niet zozeer tot een elite spreken maar tot iedereen, die laten zien hoe belangrijk en nuttig een studieuze instelling en eruditie kunnen zijn, maar die ook de ontmoeting met het stof van de wereld en mensen aangaan.’

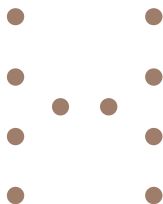
De lofzang werd daarna overtroffen door Academielid Marcia Luyten in haar laudatio, die in deze uitgave in zijn geheel is te lezen. Daarop overhandigden Pröpper en Gerdi Verbeet, voorzitter van de Academie De Gouden Ganzenveer, de ‘fraaie veer’ (dixit Pröpper) aan Buruma, die daarvoor dankte met herinneringen aan de plaats waar zijn zwerftocht over de wereld is begonnen: het Benoordenhout in Den Haag – een plek waar, in scherp contrast met de verschillende landen die hij heeft bewoond en bereisd, de tijd stil lijkt te zijn blijven staan. Een halve eeuw nadat hij er is vertrokken heeft hij het gevoel dat daar precies dezelfde mensen rondlopen als destijds.

Het programma eindigde met twee optredens. Eerst speelde Villa Stolz het eerste deel van Joseph Haydns strijkkwartet ‘Zonsopgang’ (opus 76, nr. 4). Voor deze gelegenheid werden de leden – hoboïste Marieke Schut (in dit stuk eerste viool), celliste Lidy Blijdorp en altvioliste Lisa de Vries – vergezeld door een bijzondere gast: Buruma’s elfjarige dochter Josephine op tweede viool. Daarna ging Buruma in gesprek met Bas Heijne over het thema ‘Hollandse jeugd’, maar in werkelijkheid over veel meer. Tot het narcisme aan toe dat iedere schrijver moet hebben om te denken dat zijn lezers hem in zijn blote billen willen zien. Het gesprek is in deze uitgave na te lezen.

Laudatio
Marcia Luyten

Het was Ian Buruma er nooit om te doen over zichzelf te schrijven, hij is een schrijver die naar anderen kijkt. Die nauwgezet onderzoekt wat hun manieren zijn en waar hun ideeën vandaan komen. Tot hij zich realiseerde dat hij de wereld beziet door een prisma dat hem in zijn vroege jeugd is aangereikt.

Elke Kerst ging hij met zijn Nederlandse vader en Britse moeder met de auto van Den Haag naar St Mary Woodlands in Berkshire. Daar kwam in een oude pastorie zijn Joodse familie bijeen: de Schlesingers, met in het middelpunt zijn grootouders Bernard en Winifred.

Drie jaar geleden was er ineens een boek over zijn eigen familie: *Hun beloofde land: mijn grootouders in tijden van liefde en oorlog*. Het vertelt over de idylle in een groot Engels huis: de dagen rijkbehangen met tradities en rituelen. Alles aan St Mary Woodlands ademde eeuwenoud Engels gebruik: ontbijt met worstjes, gebakken tomaten en gekruide niertjes, zelfgemaakte marmelade, paarden en cricket. De Joodse Schlesingers hadden de mooiste kerstboom met de meeste cadeaus.

Dat volbloed Engelse had grote aantrekkingskracht op het jochie dat Ian Buruma was. Die werd anglofiel: hij droeg geruite overhemden met blauwe blazer, oefende zich in cricket en las stripverhalen over Engelse kostschooljongens. Toen hij eind jaren '70 een Amerikaanse vriend voorstelde aan Granny en Gandpop, vond die hun huis een decor voor Agatha Christie, en zijn grootouders 'de meest Engelse mensen die hij ooit had ontmoet'.

Van Buruma's acht overgrootouders kwamen er zeven uit Duitsland, familie van zijn moeder vluchtte voor Stalin weg uit Tallinn. Zijn grootouders waren Engelser dan Britten zelf omdat voor hen nationaliteit niet vanzelfsprekend was. Het was een verworvenheid die veiligheid bood. Assimilatie was een noodzaak.

Pas jaren later herkende Buruma de angst bij zijn moeder dat iets in haar manier van doen, of haar uitspraak, zou verraden dat ze niet Engels was. Buruma schrijft: 'Dat zou onthullen dat deze nieuwkomer was mislukt in haar begrip van hoe het systeem werkt.' De auteur die altijd de ander bestudeerde, had het belang van zijn autobiografie ontdekt.

Buruma probeert te begrijpen hoe Het Systeem werkt. Met een diep besef van het belang van cultuur, van geschiedenis, van nationaliteit en identiteit. Dat is de humuslaag van een intellectueel oeuvre.

De kleinzoon betreft daarin een positie diametraal tegenovergesteld aan die van zijn grootouders. *Hij* werd de eeuwige buitenstaander. Op zijn 23e verliet hij Leiden en Den Haag – gezapig was het er – en vertrok naar een land waar nieuwkomers nooit integreren, waar hij was voorbestemd de eeuwige *outsider* te zijn – en dat tot zijn genoegen. Hij vestigde zich in de bohème-underground van Japan en werd er student film, acteur en danser – pas in 2018 schreef hij er het autobiografische *Tokio mon amour* over.

Veel mensen hebben een boek dat achteraf bepalend bleek voor hoe ze de werkelijkheid monsteren en ordenen. Het boek dat Buruma's denken lijkt te hebben gevormd, verscheen in die Japanse jaren. Het was 1978, hij was 27. Het boek: *Orientalism* van Edward Said.

Zijn latere werk verraadt dat dat boek hem heeft uitgerust met een opdracht. *Hij* werd de westerling die zich niet schuldig maakt aan oriëntalisme: zonder paternalisme, afziend van Westerse superioriteitsclaims en de culturele reductie van het Oosten. Hij ontsloot de Oriënt van *binnenuit*.

Begonnen als verslaggever in China en Japan onderzocht hij de

spanning tussen religie en politiek daarna ook in het Midden-Oosten en het Westen. De laatste decennia gaat zijn belangstelling telkens uit naar de fundamenteën van de open samenleving. De voorlopige slotsom is dat nagenoeg al zijn werk uitkomt bij de *culture war* die de huidige politiek in het Westen bepaalt.

Buruma schreef in al die jaren ruim twintig boeken en een karrenvracht aan artikelen in de grootste kranten van Tokio tot New York. Hij werkte aan verschillende academies en mensenrechteninstituten. In 2008 ontving hij voor zijn werk de prestigieuze Erasmusprijs.

Zo rijk en divers als zijn inhoudelijke werk is, zo compact is het in zijn vorm. Non-fictie, altijd die kenmerkende koele stijl – redelijk, nooit een spoor van bombast, wel altijd die bescheiden bravoure. Met intellectuele rigueur, duizelingwekkende belezenheid, en steeds vormvast: Buruma zoekt het grote in het kleine.

Hij is de antropoloog die zich eerst deelgenoot maakt van de gemeenschappen waarover hij schrijft. Dat doet hij met zo'n diepgravende en compassievolle belangstelling voor De Ander, dat hij zich schaaft in de traditie van Ryszard Kapuściński en Emmanuel Levinas. In hun humanistische werk zetten zij zich af tegen de onverschilligheid jegens vreemden. Sterker: de ontmoeting met De Ander is een wezenlijke ervaring. Niet om enkel morele redenen, maar omdat het ons zicht geeft op onszelf.

Ook Ian Buruma wisselt steeds van kijkrichting. Dat is precies wat hij deed in zijn belangrijkste werk. In de geest van Said gaf hij samen met Avishai Margalit een verklaring voor de vliegtuigen in de Twin Towers: *Occidentalisme: het Westen in de ogen van zijn vijanden* – ook bij herlezing net zo *mindblowing* als Said's *Oriëntalisme* was. De schrijvers laten zien hoe de haat jegens het Westen zijn wortels heeft in het Westen zelf. De

zuiverheid gezocht door islamisten, is een product van eigen Romantische bodem.

Wie Buruma wil definiëren, doet hem evenwel onrecht. Zelf is hij wars van elke typering omdat die een reductie in zich draagt; een fixatie. Omwille van de lenigheid van zijn blik is hij de man zonder etiket.

Hij wordt gekenmerkt door zijn kwaliteiten: een knappe, dwarse denker; een harde werker met niet-aflatende nieuwsgierigheid. Hij zoekt graag de grenzen op. Letterlijk: van landen, cultuurgebieden. En figuurlijk: van wat wel en niet is geaccepteerd; van heikele onderwerpen.

Nog geen jaar was hij hoofdredacteur van de *New York Review of Books* (NYRB), toen hij een themanummer maakte over mannen die op sociale media voor seksueel wangedrag werden veroordeeld, ook al waren ze niet schuldig bevonden door een rechter. Buruma was – in zijn eigen woorden – ‘onzorgvuldig’ geweest, en in het mijnaveld van #METOO ontplofte dat in zijn eigen gezicht.

Maar ook dat typeert Ian Buruma. Liever wrijving dan geen glans. Liever een denker die de rand opzoekt dan iemand die altijd het veilige midden houdt. Het oeuvre van de man die we vandaag bekronen komt voort uit een fascinerende en moedige levenswandel, waarin Buruma altijd De Ander, juist ook de foute ander, heeft opgezocht om diens drijfveren te begrijpen. En dát kreeg hij, net als zijn fascinatie voor identiteit, mee in St Mary Woodlands: na de Tweede

Wereldoorlog, toen duidelijk was dat de grote Joodse familie op het Europese continent was gedecimeerd, deden Bernard en Winnie iets opmerkelijks. Voor Kerst 1946 nodigden ze twee Duitse soldaten uit om in hun huis kerst te komen vieren.

Tot slot zou ik onze laureaat willen vragen: Blijf ons die spiegel voorhouden, juist nu. Een amalgaam van verlangen naar zuiverheid en naar grootsheid vindt steeds meer weerklank, en manifesteert zich ook aan het Binnenhof. Het is een verlangen dat ten koste gaat van De Ander. Waar hebben wij, of: heeft de elite, steken laten vallen? En kunnen wij leren van Japan, dat modernisering probeert te verenigen met traditie en eigenheid?

Je weet, beste Ian, dat jouw wapens – de rede en de pen – minder *scherp* snijden dan die van de rancune, maar laat ze krachtiger zijn, laat ze overwinnen door de onverwoestbaarheid van je loopzuivere, humanistische lens. Daartoe eren we je, en rusten we je uit met deze Gouden Ganzenveer.

Vliegende Hagara
Dankwoord Ian Buruma

De Gouden Ganzenveer was mij natuurlijk bekend als een uiterst eervolle prijs. Alleen al de lijst van mijn voorgangers wijst daarop. Ik moet u eerlijk bekennen dat ik enigszins verbaasd was toen de eer mij te beurt viel, aangezien mijn bijdrage aan de Nederlandse letteren heel bescheiden is. Later heb ik begrepen dat de prijs verder strekt dan de Nederlandse literatuur. Ik voel mij daarom niet alleen vereerd, maar ook minder opgelaten.

Als ik voor publiek moet optreden in Nederland valt vaak het woord 'kosmopoliet'. Dit is meestal, denk ik, bedoeld als een soort compliment. Maar je weet het nooit. Stalin gebruikte het als codewoord voor Joodse volksvijanden, en als onze populistten van rechts het in de mond nemen heeft het min of meer diezelfde strekking. Voor veel mensen is een kosmopoliet iemand die overal en nergens thuis is, of zoals de Britse premier Theresa May ooit zei: 'a citizen from nowhere'.

Nu, ik kom niet uit Nowhere. Ik ben in Den Haag geboren en getogen. Maar Den Haag, hoewel geen wereldstad, heeft bijna evenveel lagen, buurten, rangen en standen als er gaatjes zitten in 'brogues', die stevige Engelse schoenen waar Haagse heren het liefst in rondlopen. Die gaatjes luisteren overigens nauw. Wij wisten op school haarfijn de echte van de nepbrogues te onderscheiden. De echte waren Engels. Die kocht je bij Manfield of Van Bommel. De namaak kon bij ons niet door de beugel. Mijn moeder dacht er overigens niet aan om in Manfield te winkelen, laat staan in de Maison de Bonneterie, waar deftige Hagnaars hun kasjmier truien en loden jassen kochten. Zij was Brits. Mijn kleren werden voor een schappelijke prijs gekocht bij Marks & Spencer in Engeland. Dit gaf overigens geen extra cachet; mijn grijze, korte broeken die tot de knieën reikten werden op de Woltersschool eerder gezien als een vergeeflijke vorm van excentriciteit.

Kosmopolitisme, om even op dit onderwerp terug te komen, is overigens niet alleen iets wat in wereldsteden voorkomt. Integendeel, juist in de periferie van grotere landen, is het een bekend verschijnsel. Want daar kijkt men reikhalzend naar het centrum. New Yorkers of Parijzenaars hebben vaak het idee dat de wereld wel naar hun toekomt. In een land als Nederland is men daar minder van overtuigd, vandaar dat men hier vaak beter op de hoogte is van wat er zich elders afspeelt dan in de grote metropolen. Noem het een positieve vorm van provinciaal kosmopolitisme. Ook dit aspect zit misschien gebakken in mijn Nederlandse achtergrond.

Terug naar Den Haag. Mijn buurt was in het Benoordenhout, tussen het Malieveld en Marlot – of Marleau zoals sommige Haagse dames het plachten uit te spreken. Het Benoordenhout was ontegenzeggelijk bekakt. Maar het was niet helemaal het

Den Haag van Louis Couperus. Ik kan me bijvoorbeeld niets herinneren van een Indische sfeer. Die was eerder te vinden in de statige huizen dichterbij Scheveningen. Bekakte Hagenaars in de tijd van Couperus bezigden bovendien graag de Franse taal. Daar waren nog wel enige sporen van over. Sommige bewoners van het Benoordenhout schreven nog ‘E.V.’ (En Ville) op hun post, als de bestemming binnen de stadsgrenzen lag. En een moeder van een van mijn klasgenoten sprak Choco Prince en de giro uit op zijn Frans.

Mijn naoorlogse Den Haag was eerder anglofiel, vandaar die gaatjesschoenen. Een belangrijk deel van het leven speelde zich af op sportclubs, zoals de Haagsche Cricket en Voetbal Vereeniging, of Leimonias, de tennisvereniging. Ik was lid van de HC&VV, nooit van Leimonias, waar een vriendin van mijn moeder, een vrouw uit een voorname Schotse familie, ooit is weggelopen uit een ballotage omdat zij werd gevraagd naar het beroep van haar grootvader.

Daar op de Haagsche Cricketclub zag je heren op de tribune, met namen als Naudin ten Cate, of Van Nispen tot Sevenaer, in blazers en clubdassen – niet zelden van Britse regimenten, waarvan de eigenaars zich het bestaan waarschijnlijk niet eens bewust waren – en met opgerolde Engelse zondagskranten in hun zak. Deze kranten bleven voor zover ik kon zien ongelezen, behalve misschien voor de cricketuitslagen.

Wij jongere leden, ook in blazers en clubdassen, zaten boven het clubhuis, op ‘het dakje’. De iets te onberispelijk geklede Heer D., met opgerolde *Sunday Telegraph* in zijn zak, liep langs de tribune. Wij hadden ergens vernomen dat hij boven zijn stand was getrouwd en zich professioneel bezighield met interieurs van dure hotels. ‘Tapijtenlegger’, riepen wij naar beneden, om even heel duidelijk te maken wie wie was.

Ikzelf had nog minder recht dan de anderen om mij op deze ongegeneerde manier te gedragen. Wij hoorden niet tot de oude Haagse chic. Mijn ouders kwamen überhaupt niet uit Den Haag, maar respectievelijk uit Nijmegen en Londen. Mijn grootvader van vaderskant was bovendien de eerste van zijn familie die had gestudeerd. Maar zo waren wij in die tijd: onbeschaamde snobs. Mijn zuster en ik hebben ons ook geweldig vrolijk gemaakt over het feit dat onze neef uit Putten – uit Putten! – naar een familiediner kwam in een bloemetjesoverhemd. Hij is nu een zeer gerespecteerd lid van de Hoge Raad.

Dat mijn moeder uit Engeland kwam schiep eigenlijk alleen maar verwarring, althans in mijn hoofd. Met het eigenlijke Engeland had Haagse anglofilie alleen maar zijdelings te maken. Die clubdassen en Engelse kranten maakten de Hagenaars niet Engels; dat lag ook nooit in hun bedoeling. Zij waren even Engels als de kennissen van Couperus Frans waren. Het was een pose om zich te onderscheiden van diegenen die niet hoorden tot osm – Ons Soort Mensen.

osm, tenzij zij rooms waren, gingen voornamelijk naar twee lycea in Den Haag: het Vrijzinnig Christelijk Lyceum, of vcl, waar de huidige koning naar school ging, en het Nederlandsch Lyceum, dat er prat op ging dat het het oudste lyceum in Nederland was. Het is in 1991 ter ziele gegaan. Ik zat op het Nederlandsch. De leerlingen kwamen uit de Haagse chic, of wat daarvoor doorging, en de *haute juiverie*, gegoede Joodse families die de oorlog hadden overleefd.

Het feit dat onze geliefde geschiedenisleraar tijdens de oorlog volkomen fout was geweest en blaadjes uitdeelde die Apartheid in Zuid Afrika propageerden, gold, net als mijn Marks & Spencer-kleren, als een onschuldige curiositeit. Het belangrijkste, zeker voor de Joodse leerlingen, was dat de school geen religieuze achtergrond had. De Nederlandse zuilen stonden in

die tijd nog recht overeind. Wij kenden eigenlijk geen strenggelovige christenen, laat staan 'gristenen'. Ik had wel een vriend die op het Aloysius College zat; dat ging er nog mee door. Mijn grootvader was doopsgezinde dominee geweest. Dus mijn vader las *Vrije Geluiden* en stemde liberaal. Hij had religie afgezworen. Mijn moeder kwam uit de geassimileerde Britse *haute juiverie*, dus die had aan zuilen geen boodschap.

Van antisemitisme heb ik in Den Haag eigenlijk nooit iets gemerkt. Dit kan zijn omdat ik er nooit aandacht aan heb besteed. Ik heb wel van anderen gehoord dat er besmuikt opmerkingen werden gemaakt over deze of gene. Een keer hoorde ik de vader van een goede vriend de opmerking maken dat 'als het op de vrouwtjes aankomt, elke man een Jood is'. Daar schrok ik van. Maar hij was een Belg.

Het Nederlandsch Lyceum was een behoudende school. Dat wil niet zeggen dat de tijdgeest ons helemaal voorbij ging. Je had in de vroege jaren zestig twee jeugdbendes in Den Haag: de

Kikkers en de Bullen. De Kikkers zaten op Puchs met hoge sturen, droegen broeken met wijde pijpen, en luisterden naar The Beatles en The Golden Earrings. De Bullen hadden vetkuiven, reden op Zündapps of Berini's ('buikschuivers'), en luisterden naar Elvis en The Blue Diamonds. Bij ons op school zaten wel enkele Kikker-achtige figuren. Een Bul heb ik nooit gezien. Die woonden eerder in het Zuiderpark.

Provo heeft het Benoordenhout daarentegen nooit gehaald. (Roel van Duijn was overigens een Kikker.) Wel hadden wij een demonstratie op ons schoolplein in de Willemstraat. In overleg met de vereniging van ouders had de leiding van de school besloten dat de -sch in het Nederlandsch Lyceum een beetje ouderwets was en moest worden veranderd in een eenvoudige -s. Dit veroorzaakte diepe beroering onder de leerlingen. Ook ik heb meegescandeerd: 'SCH, SCH, Nederlandsch, Nederlandsch, SCH!!'

Het was nooit mijn streven om lang in dit milieu te blijven plakken. Ik heb sinds mijn achttiende niet meer in Den Haag gewoond. Mijn jeugd kan ik nu met een min of meer objectieve blik bekijken. Dat denk ik tenminste. Zoals bij de meeste mensen blijven mijn jeugdjaren mij meer als mythe bij dan als feitelijke geschiedenis. U moet daarom alles wat ik zeg met een korreltje zout nemen.

Maar, mythisch of niet, het zijn wel vormende jaren, die vroege jeugd, waar je nooit helemaal vanaf komt. Je kunt er overheen schilderen zoveel je wilt, maar het Benoordenhout blijft altijd zichtbaar. Ik kan dat misschien het beste illustreren met een anekdote. Ik ging weleens naar het Zuiderpark met schoolvrienden om een wedstrijd van ADO te zien. Wij deden dan ons best om plat Haags te spreken: de 'Spoggids! Hupad-do!' et cetera. Maar toen de bal plotseling gevaarlijk dicht in de buurt kwam van Van Vianen in het ADO-doel, riep mijn vriend

Theodoor Roëll luid: 'Oh, jee!' Verblufte hoofden draaiden zich om naar onze groep jongens in loden jassen en college sjaals om te zien wat voor vreemd vlees er nu weer in de kuip zat.

Ik houd niet erg van nostalgie. Schoolreünies, en dergelijke, trekken mij niet aan. Maar heel af en toe kan ik de verleiding niet weerstaan om een tochtje te nemen terug in de tijd. Dan neem ik een kijkje naar een cricketmatch op HCC, of ik maak een wandeling door de Van Hoytemastraat. Zo werd ik niet zo lang geleden getroffen door een hoogst *unheimlich* gevoel dat ik mijn oude klasgenoten weer zag: dezelfde suède schoenen, corduroy broeken, en dure truien los om de schouders geknoopt; diezelfde enigszins aapachtige tred; en, wat helemaal ijzingwekkend was, zij hadden dezelfde gezichten. Er had zich hier duidelijk iets heel mysterieus afgespeeld: die mensen waren niet ouder geworden!

Het drong pas later tot me door dat het hier een volgende generatie betrof. Dit waren de kinderen, en misschien zelfs de kleinkinderen, van mensen waar ik mee op school had gezeten. Het gevoel van beklemming maakte toen plaats voor een zekere opluchting. De wereld staat nooit stil. Er is in het Nederland van nu nog maar heel weinig over van het land waarin ik ben opgegroeid. Dat is waarom mensen die lang in het buitenland wonen vaak zo reactionair worden. Ze kunnen het niet hebben dat het land van hun herinnering niet meer bestaat.

Maar het is plezierig om vast te stellen dat op ten minste een plek, daar tussen de Koninginnegracht en de Van Alkemadelaan, de tijd stil is blijven staan. Niet dat ik weer terug wil. Dat kan ook helemaal niet meer. Ik ben zelf tenslotte ook veranderd. Maar het is een hele geruststelling dat het er nog is. Of dit werkelijk zo is, of alleen in mijn eigen verbeelding, laat ik even in het midden.

Ik ben waarschijnlijk ook een geweldige aansteller
Bas Heijne in gesprek met Ian Buruma

HEIJNE: Ian, vanmiddag wilde jij een gesprek voeren over Nederland. Dat kan zijn omdat je voor eens en voor altijd van het etiket 'kosmopoliet' bevrijd wil worden, maar ik denk dat er ook een andere reden is. Je zegt in je dankwoord dat het Den Haag zoals jij het beschrijft, je op een bepaalde manier gevormd heeft. Dat kun je opvatten in de betekenis: dat je daar zo snel mogelijk weg wilde komen. Maar ik denk dat je er ook op een andere manier naar kunt kijken. Kun je daar iets over vertellen?

BURUMA: Dat je ergens weg wil komen is anders een enorm pluspunt. Die wens leidt tot een zekere zucht naar prestatie. Mensen die in het centrum zijn opgegroeid, hebben niet zo snel de behoefte om de wereld te imponeren. Als je het gevoel hebt dat je in de periferie zit, wil je wél laten zien dat je er ook bij hoort. En dat gevoel had ik inderdaad een beetje. Niet zozeer door Den Haag. Veel Hagenaars hadden wel degelijk het gevoel dat zij in het centrum woonden. Nee, het kwam door mijn familieomstandigheden, waardoor voor ons Londen de grote stad was.

HEIJNE: Maar kijk er eens naar als een beschouwer. Den Haag heeft me gevormd, zeg je. Kun je een of twee aspecten van die vorming noemen? Ik kan er anders ook iets over zeggen.

BURUMA: Ja, zeg jij er iets over!

HEIJNE: Je kunt jouw dankwoord niet nostalgisch noemen. Zou je ook niet willen, je hebt een hekel aan nostalgie. Maar er zit een fascinatie in die verder gaat dan alleen ironie.

BURUMA: Dat is waar. Ik ben altijd gefascineerd geweest door plaatsen en mensen die iets anders proberen te lijken dan te zijn. Plaatsen als Berlijn, dat liever Wenen of Chicago wil zijn.

Mensen als de *haute bourgeoisie* die zich willen onderscheiden van *hoi polloi* en daarom andere talen onder elkaar praten. Het fascineert me omdat het een vorm van theater is. Natuurlijk is een groot deel van het menselijk gedrag een vorm van theater, maar in dit geval is het heel duidelijk. Ik deed er als kind natuurlijk aan mee, maar stond er tegelijk altijd van buiten naar te kijken. Heerlijk vind ik dat, om er van buiten naar te kijken. Ook toen al.

HEIJNE: Je hebt altijd een zwak voor aanstellers gehad

BURUMA: O, ja.

HEIJNE: Aanstellers op alle gebieden?

BURUMA: Ja, absoluut.

HEIJNE: Het gaat in jouw werk steeds over mensen die zich een air geven. Over mensen die zich verliezen in rituelen en denken dat die rituelen bepalend zijn voor hun leven. Ik denk aan je roman *Playing the Game* [in het Nederlands vertaald als *De regels van het spel*]. Die gaat over cricket – óók een ritueel natuurlijk.

BURUMA: Ik heb maar twee romans geschreven. Ik ben geen groot romanschrijver, maar ik wilde me er toch aan wagen omdat het verhalen waren waar ik geen andere vorm voor kon bedenken dan fictie. *Playing the Game* gaat over iemand die echt heeft bestaan: een provinciale Indiase prins die heel goed kon cricketen. Zo goed dat hij voor het Engelse nationale team uitkwam. In Engeland speelde hij *to the hills* de Indiase prins: de mysterieuze oosterling. Zijn *batten* werd door journalisten ook altijd beschreven in termen als 'de magie van de Indiase

slangenbezweerder'. Maar in India was hij op en top de Engelse gentleman die in tweedpakken rondliep. Dat fascineerde me, omdat ik mezelf daar een beetje in terugzag. Ik ben waarschijnlijk ook een geweldige aansteller. Niet dat ik me daarvoor schaam, want je aanstellen is op zichzelf niet erg, als het maar interessant is.

HEIJNE: En wanneer is het interessant? Als het aanstellen uiteindelijk iets blootlegt? Iedere cultuur of ieder sociaal milieu, kun je zeggen, is aanstellerij omdat het rituelen met zich meebrengt die de werkelijkheid vormgeven. Maar daaronder zit niet altijd iets substantieels.

BURUMA: Ik geloof dat het Adriaan van Dis was – het kan ook iemand anders zijn geweest – die zei dat je als schrijver met je billen bloot moet gaan. Maar: je moet ook het narcisme hebben om te denken dat andere mensen je graag willen zien in je blote billen. En dan hangt het er maar van af of het een interessant gezicht is. Dat is het criterium: is het goed gelukt om het aangezicht van je blote billen interessant te maken of niet. Een mislukte aansteller is iets vreselijks.

HEIJNE: Altijd?

BURUMA: Ik geef toe: het kan ook camp-achtige humor opleveren.

HEIJNE: Volgens mij gaat jouw fascinatie vooral over aanstellers die zich op een zeker moment niet meer zo veel aantrekken van de werkelijkheid en vervolgens verder leven in de eigen wereld die ze om zich heen hebben gecreëerd. Dat heeft je trouwens weleens in moeilijkheden gebracht als je die wereld beschreef...

BURUMA: Daar heb ik herhaaldelijk mijn vingers aan gebrand. Je moet niet op die manier vrienden beschrijven. Je kunt het zelf heel geestig vinden, die vrienden vinden dat niet.

HEIJNE: Maar ik wil terug naar het idee van cultuur als vorm van aanstellerij. Jij bent gefascineerd door rituelen, maar ook – dat merk ik zeker in je latere boeken – omdat je toch ergens bij wil horen. Wat uiteindelijk niet kan. ‘Kosmopolitisme’ is daarom misschien ook een vorm van onvermogen.

BURUMA: Onvermogen, maar ook onwil. Ik kan de fantasie hebben dat ik ergens bij wil horen, maar zodra iemand zijn armen openslaat, smeet ik hem zo snel mogelijk. Dat doet me denken aan een van mijn vroegste jeugdherinneringen. Mijn grootouders van vaderskant moesten een keer op mij oppassen. Dat moet niet gemakkelijk zijn geweest, want ze namen me mee naar het Broederschapshuis. Ik herinner me nog steeds met afgrijzen die overvriendelijke gezichten van de mensen in die doopsgezinde instelling. Ik ben toen weggelopen, in doodsangst voor die vriendelijkheid.

HEIJNE: Er zit ook een andere, kwaadaardige kant aan de manier waarop mensen hun leven zin en betekenis geven met rituelen en sociale gebruiken. Dat is wanneer wat ooit is bedoeld als houvast in het leven een ideologie wordt waaraan de wereld zich maar moet aanpassen. Dan kan de houvast verstikkend werken en kun je, als je bent grootgebracht in die ideologie, in identiteitsproblemen terechtkomen. Over die kwaadaardige kant van aanstellerij heb je ook veel geschreven.

BURUMA: Er zit zeker een kwaadaardige kant aan aanstellerij. Maar wat mij het meest interesseert is toch de humor ervan. Daarom ben ik ook een groot bewonderaar van V.S. Naipaul.

Niet iedereen zal hem onmiddellijk herkennen als geweldig komisch schrijver, maar dat was hij wel: omdat hij altijd van buiten keek naar hoe mensen zich gedroegen – en dat is au fond belachelijk.

Ik vind die manier van beschrijven ook heerlijk om te lezen. Echte grote romans, vond naar ik meen Martin Amis, zijn komische romans. Hij overdreef. Er zullen ongetwijfeld grote romans bestaan zonder humor. Maar ik ben het toch met hem eens.

HEIJNE: Terug naar je portret van Den Haag. Het beeld van fascinerende aanstellers dat je schetst, kan makkelijk doorslaan in, ten eerste, nostalgie waardoor het de speelsheid kwijtraakt, maar ook in een zekere verharding. Voor je het weet wordt het portret een soort ideaalbeeld. Voor je het weet zit je dan in een verhaal dat de cultuur weer ‘heel’ moet worden; dat we terug moeten naar...

BURUMA: Maar een ‘hele’ cultuur bestaat natuurlijk niet! Naipaul was gefascineerd door het idee dat er ‘hele’ culturen waren. Engeland was ‘heel’, India was ‘heel’, terwijl hij uit Trinidad kwam dat helemaal verbrokkeld was. Onzin. Het is een romantisch idee. Er bestaat nergens een ‘hele’ cultuur. Behalve natuurlijk in Den Haag tussen de Van Alkemadeaan en de Koninginnegracht.

HEIJNE: Daar wou ik juist op doorgaan. Ik ken die wereld niet, ik kom uit Zwanenburg...

BURUMA: Daar moeten we straks zeker ook over praten.

HEIJNE: Die mensen in Den Haag vonden zichzelf vroeger, zoals ze in het Engels zeggen, *entitled*. Ze hadden het gevoel:

wij doen ertoe. Denk aan de generatie voor jou. Harry Mulisch die met zijn kunstvrienden om tafel ging zitten en vroeg: ‘Wat doen we met China?’ Tegenwoordig vragen wij – en ik hoop de mensen in de zaal ook – ons eerder af: ‘Wat doet China met ons?’ Er is door het hele proces van globalisering met alles wat daarbij komt kijken iets verschoven. Het idee dat je je automatisch in het middelpunt van de wereld bevond is weg. Ook voor Den Haag.

BURUMA: Nou, voor Den Haag...

HEIJNE: (*ironisch*) Den Haag is het laatste bastion. Maar waar het mij om gaat: omdat dat idee weg is, voelt men zich in Nederland bedreigd en ontstaat een verharding van het verhaal van onze eigen cultuur.

BURUMA: Toch zou het me enorm fascineren wat men in Zwanenburg denkt wat zij met China moeten doen.

HEIJNE: Natuurlijk. Maar dat is een ander verhaal. Ik wil het nu hebben over het volgende. Dat gezapige, zelfgenoegzame milieu uit jouw Den Haag met hun toch wel potsierlijke eigenwaan – het is een beetje negatief, zoals ik het nu beschrijf – verhardt zodra men voelt dat men niet meer het middelpunt is.

BURUMA: Ja. Maar ik vraag me af wanneer Den Haag zich voor het laatst het middelpunt voelde. De achttiende eeuw? In de zeventiende eeuw zeker nog. En later misschien een beetje dankzij Nederlands-Indië.

HEIJNE: De elite voelde zich waarschijnlijk wel het middelpunt.

BURUMA: De elite, ja. Maar dan praten we eerder over klasse dan over zoiets als identiteit. Ik ben geen Marxist, maar ik vind wel dat we – óók in discussies over identiteit, islam en integratie – moeten nadenken in termen van klassenverschillen en klassenstrijd. Neem bijvoorbeeld de moord op Theo van Gogh en het debat over de rol die Ayaan Hirsi Ali daarin heeft gespeeld. Daarin miste ik ook het idee van klasse. Een van de redenen waarom het zo wrong tussen Ayaan en de Marokkaanse vrouwen tegen wie zij zei: ‘jullie moeten af van dat bijgeloof’, was dat die vrouwen minder hoog waren opgeleid dan zij en niet uit een gecultiveerd gezin kwamen zoals zij. Zij zagen haar betoeg als een vorm van arrogantie, wat het ook was.

HEIJNE: Ook in de discussie over duurzaamheid en het klimaat speelt klasse een rol. De Nederlandse elite, zo wordt het ervaren, legt de gewone man of het volk, zoals dat tegenwoordig heet, iets op. ‘Jullie moeten van het gas af’. En dan ontstaat weerstand.

BURUMA: Zeker. Ik herinner me een verhaal dat zich afspeelde in Amerika. In Marin County, vlakbij San Francisco. Een uiterst dure buurt, mooi gelegen aan het water. Daar niet echt vlakbij, maar toch in de nabijheid stond een fabriek die de lucht verontreinigde – en dus ook hun lucht. De mensen in hun jacuzzi’s, genietend van de prachtige natuur om zich heen, protesteerden geweldig. De mensen die in de fabriek werkten en ervan afhankelijk waren, dachten er echter anders over. Gevolg: een klassenstrijd.

Ik denk overigens niet dat hetzelfde geldt voor Den Haag. Men vond daar niet dat ze hun normen aan anderen moesten opleggen. Integendeel. Ze hadden de normen om zich te onderscheiden van anderen.

HEIJNE: (*ironisch*) Dat werd in Zwanenburg ook zo gezien.

BURUMA: Gelukkig werd het in Zwanenburg zo gezien! Dat was ook het idee. Als mensen uit Zwanenburg naar ons kwamen, moesten ze heel goed weten dat wij anders waren.

HEIJNE: Ik heb nooit zo ver gereisd. Maar waar ik naartoe wil: overal liggen elites, van links en van rechts, onder vuur, omdat ze hun idealen met de mond belijden, maar er niet naar leven. Kijk naar de kritiek op de elite in Davos. De mensen die zich daar jaarlijks verzamelen vormen een bovenklasse die zich de progressieve idealen heeft toegeëigend, maar niet meer zijn best doet om daar ook – met een modern woord – draagvlak voor te vinden. En dus voelt men zich verraden door die elite.

BURUMA: Ik heb onlangs over dit onderwerp geschreven, dus ik wil mensen er niet mee vervelen. En de voormalig leider van de PvdA is hier aanwezig. Ook daarom voel ik schroom het aan te snijden. Maar ik denk dat het idee dat de sociaaldemocratische partijen, niet alleen die in Nederland natuurlijk, een bepaalde klasse vertegenwoordigen, in de loop van de tweede helft van de twintigste eeuw is vervaagd. Ook omdat die klasse begon te verdwijnen. Links is zich daarop steeds meer gaan toeleggen op problemen als rassendiscriminatie, milieuverontreiniging, Europa. En dat met een sterk morele en ook moralistische lading. Zo van: mensen die het niet met je eens zijn, zijn racisten, achterlijk, xenofoben, chauvinistisch. Daar is een reactie op gekomen. ‘O, jullie vinden klimaatverandering een probleem? Nou: boem!’

HEIJNE: Als je de opiniepeilingen ziet, is de zorg voor het milieu eigenlijk best groot. Het draagvlak voor klimaatbeleid

is dus te vinden. Alleen: de mensen die dat moeten uitdragen, roepen weerstand op.

BURUMA: Ja.

HEIJNE: Ik moest laatst denken aan die beroemde beginzin van L.P. Hartleys *The Go-Between*: ‘The past is a foreign country; they do things differently there’. Jij hebt na je vertrek Nederland altijd gevolgd, je bent hier regelmatig. Wat is de belangrijkste verandering sindsdien die je is opgevallen?

BURUMA: Tja. Dat is makkelijker te beantwoorden als je na veertig jaar voor het eerst terugkomt. Maar als je zo eens in de zes maanden hier bent – en ik kom zelfs vaker – dan is het eerste wat je opzoekt, het herkenbare. Je let op wat je al kent. Zoals met eten: eerst Indisch, en dan kijken we wel wat we de rest van de week eten. Dus ik vind het moeilijk daar een duidelijk antwoord op te geven.

Natuurlijk, de demografie is erg veranderd. In het Den Haag waarin ik ben opgegroeid had je wat Surinamers en wat Indo's, zoals *The Blue Diamonds*, die meestal op buikschuivers reden. Verder waren het allemaal blanke Nederlanders. En verder? Vroeger vonden mensen het uiterst chic om veel Engels in hun Nederlands te steken. Nu doet elke Nederlander dat en geldt het eigenlijk als nogal vulgair. Ik kan dat alleen maar betreuren.

HEIJNE: Je hebt niets heel specifiek?

BURUMA: Ik vind het tegenwoordig zo druk op straat. Nee, dat is oudemannenpraat. Het is toch de immigratie die me het meest opvalt.

HEIJNE: En misschien de gevolgen ervan: de discussies die nu leven – of ze nu gaan over Zwarte Piet of identiteit, het is allemaal te herleiden tot immigratie. Het gaat in Nederland voortdurend vrij diep over de samenleving waarin ofwel meer gelijkheid wordt opgeëist, ofwel vrijheid voor de blanke, oorspronkelijke Nederlander. Zoals een collega van mij onlangs in een portret over Oostenrijk een politicus citeerde die zei: 'Ja, we zijn voor vrijheid, maar wel onze vrijheid.'

BURUMA: Zo denken de meeste mensen er natuurlijk over.

HEIJNE: Ben je somber over zulke spanningen?

BURUMA: Ik denk dat je een dwaas moet zijn om in deze tijd niet overal somber over te zijn. Dus ja zeker. Maar wat zo interessant is, is dat mensen zelfs in de somberste situatie toch een manier vinden om door het leven te gaan. Dat moet je ook doen. Ik wil hier niet morbide worden, maar een van de dingen die mij het meest hebben getroffen in de dagboeken die bewaard zijn gebleven uit het getto in Warschau, waar mensen in de meest erbarmelijke omstandigheden min of meer leefden en waar ze wisten dat hun leven uiterst kort zou zijn, is dat mensen nog steeds concerten gaven, scholen hadden, en lezingen gaven over literatuur. En dat tot in Auschwitz aan toe. Dus je kunt somber zijn over de dwaasheid en afschuwwekkendheid van menselijk gedrag, maar zulke verhalen geven ook een soort hoop over de weerbaarheid van mensen.

HEIJNE: Heel opwekkend vind ik het niet.

BURUMA: Het moet ook niet té opwekkend zijn.

HEIJNE: Je hebt, voor iemand die een hekel heeft aan nostalgie, toch twee boeken geschreven over het verleden. Twee *memoirs* over periodes in je eigen leven, waarin je jezelf meer laat zien dan in andere boeken. Maar ik heb begrepen dat je daar nu genoeg van hebt. Je bent aan een ander boek bezig.

BURUMA: Inderdaad. Maar ik heb nog steeds de Grote Benoordenhout Roman in mijn hoofd zitten. Want die is nooit geschreven. Ook door Couperus niet.

HEIJNE: Ik zou er nog even op broeden. Waar gaat je volgende boek over?

BURUMA: Ik werk er aan twee momenteel. Een over opkomst en ondergang van de Anglo-Amerikaanse orde: van Roosevelt en Churchill in 1941 tot Trump en Brexit. Geen opwekkend verhaal. Het andere gaat over Spinoza.

HEIJNE: Precies. Wacht met de Benoordenhout-roman. Deze onderwerpen klinken ontzettend interessant. Dank je wel voor dit gesprek.

De Gouden Ganzenveer

1955-1995 en vanaf 2002

De Gouden Ganzenveer werd in 1955 ingesteld door de Koninklijke Nederlandse Uitgeversbond bij zijn vijfenzeventigjarig bestaan. De uitgevers wilden met de prijs personen of instituten lauweren voor hun bijdrage aan de Nederlandse cultuur. Tot 2000 reikten de uitgevers de Gouden Ganzenveer met onregelmatige tussenpozen uit aan vijftien personen en vier instellingen.

Bij het samengaan van de Koninklijke Nederlandse Uitgeversbond met de Nederlandse Organisatie van Tijdschrift-Uitgevers en de Vereniging De Nederlandse Dagbladpers tot het Nederlands Uitgeversverbond (NUV) dat sinds 2018 de Mediafederatie heet, werd de prijs ondergebracht bij de stichting De Gouden Ganzenveer.

De stichting De Gouden Ganzenveer beoogt 'het bevorderen van de boekcultuur in brede zin'. Het stichtingsbestuur bestaat

uit H.T.M.M. Pröpper (voorzitter), C.A. Herschdorfer, drs. E.A. van Ingen en mevrouw F.M. Schuursma. Na de uitreiking van vorig jaar traden mevrouw G.M. Nefkens en mevrouw drs. J. Kiers uit het bestuur. Pröpper en Schuursma namen hun plaats in.

De toekenning van de prijs is de taak van de door de stichting in 2001 ingestelde Academie De Gouden Ganzenveer. De leden van de Academie komen uit de wereld van kunst, wetenschap, politiek en bedrijfsleven. Ieder van hen heeft blijk gegeven van grote betrokkenheid bij de Nederlandse cultuur en is op persoonlijke titel gevraagd.

De Academie wil de Gouden Ganzenveer jaarlijks toekennen met het uitdrukkelijk doel om het belang van het geschreven woord onder de aandacht te brengen in een toenemend

multimediale samenleving. De prijs bestaat uit een ganzenveer van goud, ontworpen door H.M. Tausch uit Kampen, en een jaar buitengewoon lidmaatschap van de Academie.

De Academie kende de prijs sinds 2002 achttien keer toe: achtereenvolgens aan Michaël Zeeman, Jan Blokker, Kees van Kooten, Maria Goos, Peter van Straaten, Tom Lanoye, Joost Zwagerman, Adriaan van Dis, Joke van Leeuwen, Remco Campert, Annejet van der Zijl, Ramsey Nasr, David Van Reybrouck, Geert Mak, Xandra Schutte, Arnon Grunberg, Antjie Krog en dit jaar aan opiniemaker en auteur Ian Buruma.

Na de uitreiking in 2018 was Antjie Krog een jaar buitengewoon lid van de Academie De Gouden Ganzenveer. Vorig jaar traden journaliste en presentator Clairity Polak en schrijver Tom Lanoye terug. Nieuw in de Academie zijn de schrijfster Lieve Joris, journalist Mark Schaevers, vertaler/literatuurwetenschapper Els Snick en voormalig minister van oc&w Jet Bussemaker, tegenwoordig hoogleraar Beleid, wetenschap en maatschappelijke impact, in het bijzonder in de zorg aan de Universiteit Leiden.

De leden van de Academie De Gouden Ganzenveer

Mevrouw G.A. Verbeet (voorzitter), voorzitter Nationaal Comité

4 en 5 mei

Dr. mr. M.W.B. Asscher, schrijver

Mevrouw T.E. Bodewes, directeur/eigenaar Thecla Bodewes

Shipyards

Mevrouw prof. dr. M. Bussemaker, hoogleraar Universiteit Leiden

Prof. dr. F.M. Doorman, filosoof, dichter en essayist

Mevrouw drs. A.Ch. van Es, voorzitter nationale UNESCO-commissie

Mevrouw dr. S. Jensen, schrijfster en filosofe

Mevrouw G.E.A.M. Joris, schrijfster

J.A.S. Joustra, hoofdredacteur Elsevier Weekblad

Mevrouw drs. M.J.A. Luyten, journalist en schrijver

Prof. dr. F.P. van Oostrom, schrijver en universiteitshoogleraar uu

M. Schaevers, journalist en auteur

D.W. Sickinghe, managing partner Fortino Capital

Mevrouw dr. E. Snick, vertaler en literatuurwetenschapper

Prof. dr. H.A. Van Rompuy, gasthoogleraar KU Leuven en voormalig

Voorzitter van de Europese Raad

Drs. C.C.M. Vendrik, hoofdeconoom Triodos Bank

Mevrouw A.E. Krog, laureaat 2018

De laureaten vanaf 1955

1955	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
1957	Prof. dr. A.J. Barnouw, historicus
1960	Prof. dr. J.H. Oort, sterrenkundige
1965	Prof. dr. A.M. Hammacher, kunsthistoricus
1980	Prof. dr. H. de la Fontaine Verweij, bibliothecaris en publicist
1983	Prof. dr. B.C.J. Lievegoed, psychotherapeut, sociaal- pedagoog en publicist
1984	Prof. dr. H. Freudenthal, wiskundige
1985	Prof. dr. J. Tinbergen, econoom
1986	Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten
1987	Armando, schilder en schrijver
1988	Dr. L. de Jong, historicus
1989	Prof. dr. mag. E.C.F.A. Schillebeeckx, theoloog
1990	Prof. dr. L. Reijnders, milieukundige
1991	Cultureel Supplement <i>NRC Handelsblad</i>
1992	Dr. A. Lehning, sociaal-historicus en schrijver
1993	Pierre H. en Simone Dubois, schrijversechtpaar
1996	H.J.A. Hofland, journalist
1999	Letterkundig Museum

- 2002 Michaël Zeeman, literatuurcriticus
- 2003 Jan Blokker, schrijver en journalist
- 2004 Kees van Kooten, schrijver
- 2005 Maria Goos, schrijfster
- 2006 Peter van Straaten, tekenaar en schrijver
- 2007 Tom Lanoye, schrijver
- 2008 Joost Zwagerman, schrijver
- 2009 Adriaan van Dis, schrijver en programmamaker
- 2010 Joke van Leeuwen, auteur, illustrator en performer
- 2011 Remco Campert, dichter, schrijver en columnist
- 2012 Annejet van der Zijl, schrijfster en historica
- 2013 Ramsey Nasr, dichter en acteur
- 2014 David Van Reybrouck, schrijver, archeoloog en
cultuurhistoricus
- 2015 Geert Mak, schrijver en journalist
- 2016 Xandra Schutte, journalist, essayist en hoofdredacteur van
De Groene Amsterdammer
- 2017 Arnon Grunberg, schrijver
- 2018 Antjie Krog, dichter, schrijver en academicus
- 2019 Ian Buruma, opiniemaker en auteur

Begunstigers

Amsterdam University Press
Koninklijke Boom uitgevers
CB
De Nederlandsche Bank
Uitgeverij Nieuw Amsterdam
de Taalunie
VBK uitgevers
WPG Uitgevers

*Met dank aan Titus Knegtel, Arctic Paper Benelux, Antalis en
Wilco Printing & Binding die deze speciale uitgave mogelijk
hebben gemaakt, en Freshbits Internet Communicatie voor het
ontwerp en hosting van de website.*

Colofon

De tekst in deze uitgave is gezet uit Adobe Caslon Pro en Perfin.

ONTWERP

Titus Knegtel, Amsterdam

DRUKWERK/BINDWERK

Wilco Printing & Binding, Amersfoort

PAPIER

Munken Lynx 240 gr/m² (omslag) en Munken Lynx 100 gr/m² (binnenwerk)

REDACTIE

Maarten Dessing, Leiden

COÖRDINATIE

Visser's Latijn/Annechien Visser, Amsterdam

FOTOGRAFIE

Harry Cock, Assen

© 2019

stichting De Gouden Ganzenveer

Postbus 12040

1100 AA Amsterdam

SECRETARIS

Annechien Visser

Kloveniersburgwal 75-D

1011 KA Amsterdam

www.goudenganzenveer.nl

NUR 320

ISBN: 978-90-819427-7-5